

ISLE DE CYPRE

4

ΓΛΥΚΕΙΑ ΧΩΡΑ ΚΥΠΡΟΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (15ος - 19ος αιώνας)

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΗΣ
ΣΥΛΒΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

4 Sedes
la
hospitatorū

13

12

ΑΘΗΝΑ 2003

14

ΓΛΥΚΕΪΑ ΧΩΡΑ
ΚΥΠΡΟΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (15ος - 19ος αιώνας)

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΗΣ
ΣΥΛΒΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΘΗΝΑ 2003 ΑΘΗΝΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	17
ΕΙΣΑΓΩΓΗ – Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΧΑΡΤΩΝ.....	25
I. ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ-ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.....	34
I.i ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ-ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ.....	40
I.ii Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.....	52
I.iii ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.....	70
II. Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗΝ ΚΟΣΜΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ.....	80
II.i ΣΤΡΑΒΩΝ.....	86
II.ii ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ – TABULA ASIAE IIII.....	88
II.iii ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ – TABULAE NOVAE.....	98
II.iv ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ – TABULAE RECENTIONES.....	100
II.v ΚΟΣΜΟΓΡΑΦΟΙ.....	102
II.vi ΝΗΣΟΛΟΓΙΑ.....	107
III. Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΑΤΛΑΝΤΩΝ.....	116
III.i Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΑ.....	122
III.ii ΕΚΔΟΤΙΚΟΙ ΑΝΤΑΓΟΝΙΣΜΟΙ.....	144
III.iii ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	156
IV. Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΟΥΣ ΝΑΥΤΙΚΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ.....	164
V. Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΟΝ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ.....	192
VI. Η ΚΥΠΡΟΣ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.....	228
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ.....	234
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ.....	236
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	237
ΚΟΛΟΦΩΝ.....	239
Σελίδα από το βιβλίο του λήμματος 26.....	2
Λεπτομέρεια του λήμματος 15.....	4
Λεπτομέρεια του λήμματος 3.....	6
Λεπτομέρεια του λήμματος 22.....	8
Σελίδα από το βιβλίο του λήμματος 39.....	11
Λεπτομέρεια του λήμματος 8.....	14
Λεπτομέρεια του λήμματος 48.....	16
Σελίδα από το βιβλίο του λήμματος 62.....	21
Λεπτομέρεια του λήμματος 17.....	24
Σελίδα από το βιβλίο του λήμματος 19.....	33
Λεπτομέρεια από το βιβλίο του λήμματος 26.....	232
Σελίδα από το βιβλίο του λήμματος 37.....	235

CONTENTS

PROLOGUE	19
INTRODUCTION – CYPRUS IN THE EUROPEAN CONTEXT AS VIEWED THROUGH MAPS	29
I. FRANCO-VENETIAN DOMINATION AND THE WAR OF CYPRUS	34
I.i FRANCO-VENETIAN DOMINATION	40
I.ii THE WAR OF CYPRUS	52
I.iii TRAVELLERS TO CYPRUS AFTER ITS CONQUEST	70
II. CYPRUS IN RENAISSANCE COSMOGRAPHY	80
II.i STRABO	86
II.ii PTOLEMAEUS – TABULA ASIAE IIII	88
II.iii PTOLEMAEUS – TABULAE NOVAE	98
II.iv PTOLEMAEUS – TABULAE RECENTIONES	100
II.v COSMOGRAPHERS	102
II.vi ISOLARIA	107
III. CYPRUS IN THE ATLAS PERIOD	116
III.i THE CREATION OF THE ATLAS	122
III.ii COMPETITION AMONG PUBLISHERS	144
III.iii MINIATURE MAPS	156
IV. CYPRUS ON NAUTICAL PATHWAYS	164
V. CYPRUS IN THE AGE OF ENLIGHTENMENT AND THE 19th CENTURY	192
VI. THE SPYROS VASILIOU CYPRUS	228
TABLE OF DATES	234
INDEX	236
BIBLIOGRAPHY	237
COLOPHON	239

Page from the book of entry 26	2
Detail of the entry 15	4
Detail of the entry 3	6
Detail of the entry 22	8
Page from the book of entry 39	11
Detail of the entry 8	14
Detail of the entry 48	16
Page from the book of entry 62	21
Detail of the entry 17	24
Page from the book of entry 19	33
Detail of the entry 26	232
Page from the book of entry 37	235

MARE SYRIACUM
SCHAM

Benevole Spectator!

Ex fontibus omnino geminis divergentia sunt fundamenta
quibus haec Tabula nititur. Thoenice sub Seleucidis gavit a Dera
usque ad Eleutheram fluentem. Thoenice alias a Tyro usq. ad Irgolis iuncta
mare decurrit. Philistaei tunc erant ex mari a Gaza Ieggen usq. Canaan
placuit tenuerunt versus mare magnum et versus Iordanem. Amorae tunc
erant eas regiones. quae a Bethlehemi usque ad Sodemam et ab Arnoni usq.
ad Iabeci iuncta sunt obvia Regnum habitabant in Baschan seu Batanea. Chit
rae Syria Antilitanum et Chomonon. Chitai ad Sichonem et Bethelam
Iubaei Hierosolymam et confinia. Porcij ad Sydonem Sidonem Kadma
nus ad amnam Kishonem grae Kedamin seu Lyamon Giryfchite iuncta
Gazartam in Phoenice. Knijai ad conam Chamathae. Kenai versus Kadish
Amalicia ab Qiracine q. Cananae tractum australem et q. deserti Phoeni
conica usq. Ailam seu Olam. Arae ad Gazam. Gileoi ad Gabalam. Guefho
iuncta Khinocorum. Guefhoi ad Qiracina. Cretem et Klitum in gage Ph
oenice cognominis. Gahilea complectitur trib. Affer. Nagebali. Sebulem et
Hilthar. Samaria tribum Ephraim et civitatem Manassidem. Ebi
go ad austrum sua pertinent ad Iudaeam. Terra regis trans
Iordanem complectitur tribus Ruben et Gad etc. etc.

PHENICIVM
Irgolis
St. Kadisha
Tricria
Prom. Dei fons
Cape Paero
Botry, Patrom
Byblus, Gibebe
Fl. Adonis Ibrahim
A. Climax
Lycus fl. Nahr
Kath
Berythus
Barus
Leonten
Tamaris fl.
Pamus
Magoras fl.
Sidon, Sidde
Tyron, Abdon, Cadytra
Tintus
Sarepta, Sara
Tarnigela, Ornichon
Aar. Haas
Rama
Tyru
Sarru
Sindi

REGIO
CASIOTIS
ARABES
AVTAEI
ARABES
OTIS
ARABIA

AMALEC
SIMEON
DAN
HARA
AMALEC
AMALEC
AMALEC

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Η ευρωπαϊκή διάσταση της Κύπρου μέσα από τη μαρτυρία των χαρτών

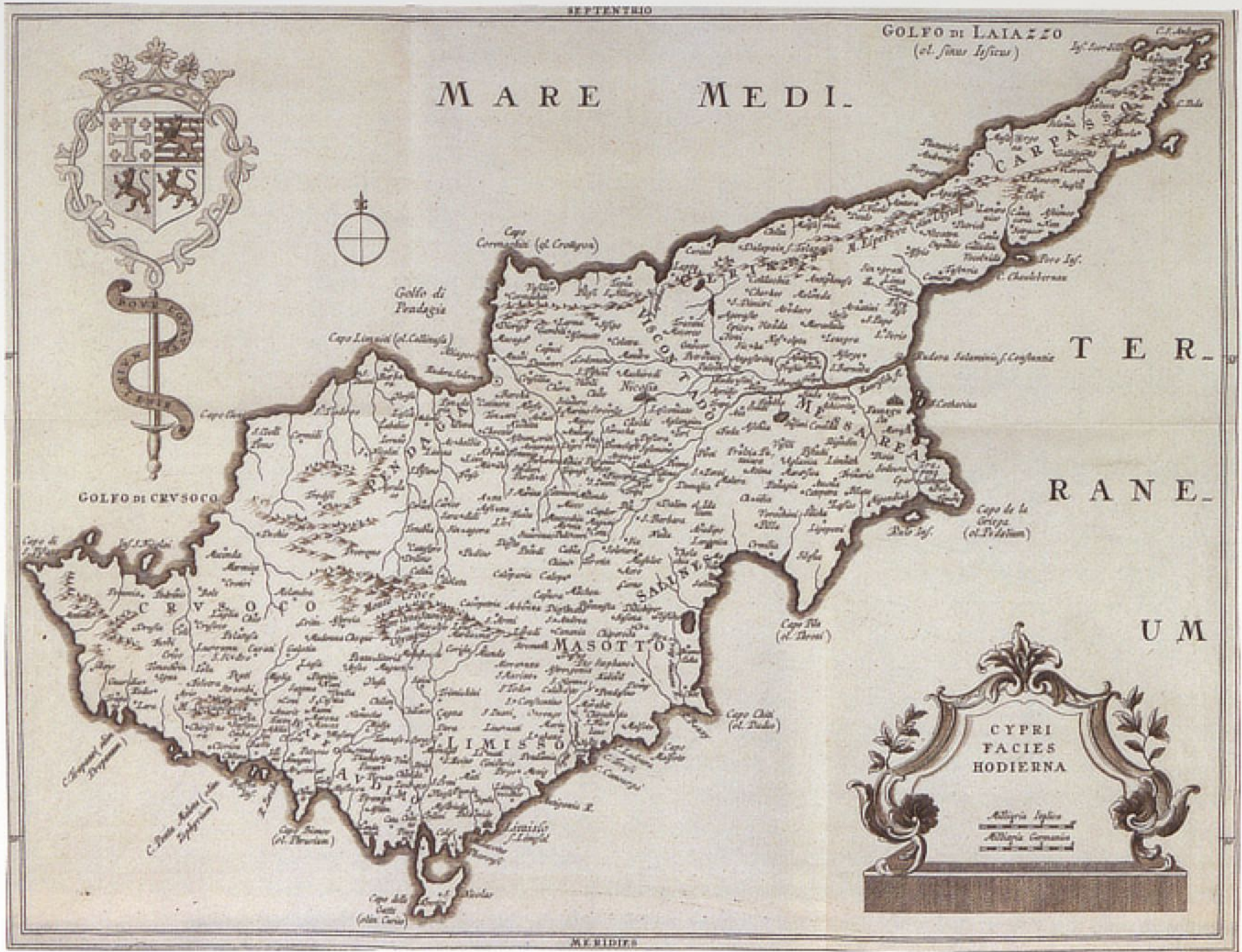
Γεωγραφική θέση της Κύπρου ορίζει εν πολλοίς την ιστορία της. Με τα λιμάνια της στραμμένα προς τις ακτές της Κιλικίας, της Συρίας και της Αιγύπτου, το νησί ήταν και είναι καίριος κόμβος στο ναυτικό και το εμπορικό δίκτυο της περιοχής αλλά και σταυροδρόμι ανθρώπων, ιδεών, αγαθών και πολιτισμού. Ήδη από τα τέλη των Μέσων Χρόνων, η γειτνίασή της με τους Άγιους Τόπους θα φέρει στην Κύπρο τους Σταυροφόρους, και το μεσαιωνικό Βασίλειο της Κύπρου θα αναδειχθεί στη μακροβιότερη επικράτεια των Σταυροφόρων. Ο εμπορικός και οικονομικός ρόλος της Κύπρου συνδυάζεται τότε με τη στρατηγική της αξία, και η κατοχή της προσλαμβάνει έντονη πολιτική και ιδεολογική χροιά –γεγονός που φανερώνεται και στα μεσαιωνικά χρονικά του νησιού.

Η απώλεια των άλλων χριστιανικών ηγεμονιών στην Ανατολή και η δυναμική επέλαση των Οθωμανών, θα απομονώσουν την Κύπρο. Ο παλαιός εμπορικός κόμβος θα μετατραπεί σε ακριτικό προμαχώνα του αμυνόμενου πλέον Χριστιανισμού, έως ότου υποκύψει και αυτός και ενσωματωθεί στον οθωμανικό κόσμο το 1571. Ο πόλεμος –φαινόμενο σχεδόν ενδημικό στα νερά της Ανατολικής Μεσογείου κατά τους Νεότερους Χρόνους– μεταφέρεται τότε στη Ρόδο, την Κρήτη και τις ακτές της Πελοποννήσου. Στο νέο αυτό πλαίσιο, η Κύπρος χάνει τη στρατηγική της σημασία, έως ότου τον 19ο αιώνα το “Ανατολικό Ζήτημα” θα θέσει εκ νέου το θέμα της διάλυσης της ενότητας της ευρύτερης περιοχής.

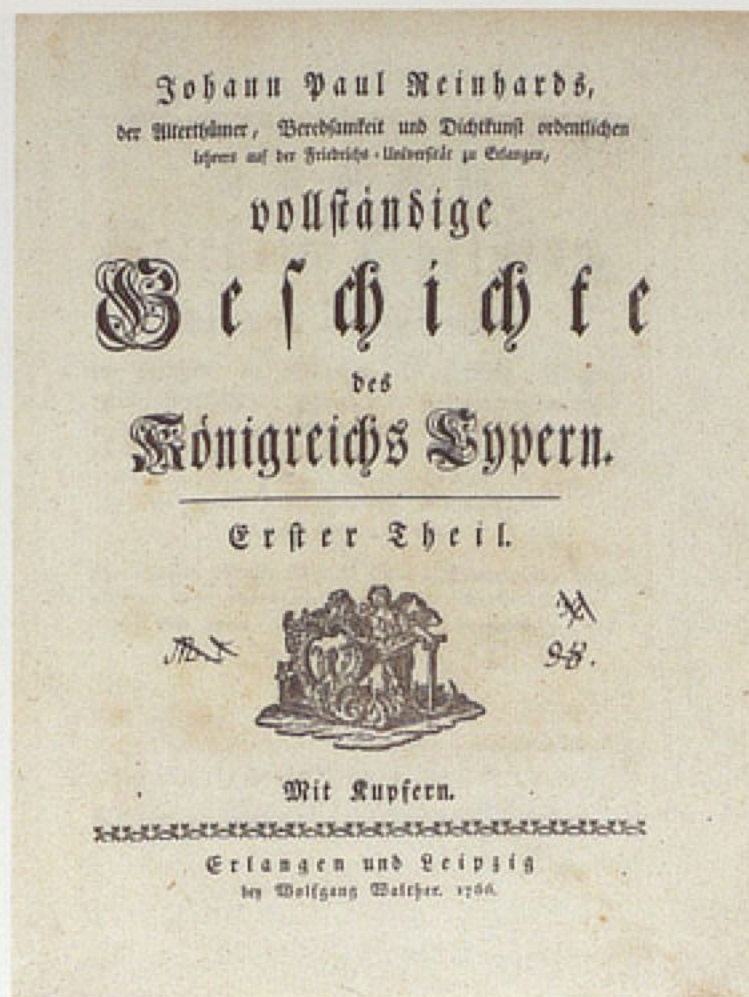
Οι χάρτες της Κύπρου, όπως το σύνολο της παλαιάς χαρτογραφίας πριν από τις τεχνολογικές εξελίξεις του 19ου αιώνα, είναι ταυτόχρονα γνωστικά βοηθήματα, πρακτικά εργαλεία, επιστημονικά διαγράμματα και καλλιτεχνήματα που διέπονται από κανόνες αισθητικούς. Προσπαθώντας να συγκεράσουν τις πολλαπλές αυτές λειτουργίες, οι παλαιοί χάρτες ανασυγκροτούν τους σύνθετους μηχανισμούς πρόσληψης του χώρου, γίνονται τράπεζες της συλλογικής μνήμης όπου εναποτίθεται κάθε λογής υλικό, εμπειρικό, γνωστικό αλλά και συμβολικό ή φανταστικό.

Οι παλαιοί χάρτες χρησιμοποιούν σύνθετη γλώσσα. Ανάμεσα στα μηνύματα που μεταδίδουν, αναμφισβήτητα κυριαρχεί η τοπογραφία, η αναπαράσταση δηλαδή του χώρου και η ένταξη σε αυτή των γεωγραφικών πληροφοριών. Ωστόσο, ο χάρτης περιλαμβάνει, μέσα και γύρω από τον γεωγραφικό χώρο, ένα πλήθος συμπληρωματικών πληροφοριών: τα τοπωνύμια μαρτυρούν για τη γλώσσα και κατ’ επέκταση την εθνική προέλευση των κατοίκων· ο χρωματισμός υποδηλώνει συνήθως τα χαρακτηριστικά της φύσης του τόπου· οι αναπαραστάσεις πόλεων ή μνημείων ενημερώνουν για τη στρατιωτική δύναμη και την ιστορία του· οι σκηνές του καθημερινού βίου ή οι ενδυμασίες των κατοίκων υπαινίσσονται τις οικονομικές δραστηριότητες, τον πολιτισμό και το θρήσκευμα της περιοχής· δέντρα, ζώα και θαλάσσια όντα περιγράφουν τη χλωρίδα, την πανίδα ή τους κινδύνους που κρύβουν οι θάλασσες και οι στεριές· εμβλήματα και οικόσημα δηλώνουν τον κυρίαρχο. Ο χάρτης διαθέτει πολλαπλά αποθέματα “χώρου”, είναι ανοιχτός σε πολλαπλές αναγνώσεις.

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της ιστορίας της χαρτογραφίας της Κύπρου έγκειται στον πλούτο και τη σταθερή παρουσία του υλικού. Σε σύγκριση με την Κρήτη –το άλλο μεγάλο νησί της Ανατολικής Μεσογείου– το κυπριακό χαρτογραφικό υλικό δεν υστερεί αριθμητικά –αν δεν υπερτερεί. Και αυτό παρά το γεγονός ότι η Κρήτη παρέμεινε στα χέρια των Δυτικών έναν και πλέον αιώνα μετά την πτώση της Κύπρου, χρονική περίοδο κατά την οποία πολλαπλασιάστηκαν οι χάρτες και οι χαρτογραφικές εφαρμογές. Η βασική μελέτη του Ανδρέα και της Judith Στυλιανού –χωρίς να είναι εξαντλητική ως προς τους χειρόγραφους χάρτες– απογράφει γύρω στα 250 έργα, αριθμό που

4. REINHARD, JOHANN PAUL
 "Cypri facies Hodierna", *Vollständige Geschichte des Königreichs Cypem*, Erlangen - Leipzig,
 Wolfgang Walter, 1766.
 Χαλκογραφία (copper engraving), 500 x 405 mm.

Ο καθηγητής αρχαιολογίας, ρητορικής και ποίησης στο Πανεπιστήμιο της Ερλάνγκεν Johann Paul Reinhard επιχειρεί μια στοιχειοθετημένη, τεκμηριωμένη και κριτική καταγραφή της ιστορίας της Κύπρου από την αρχαιότητα έως την εποχή του, προσφέροντας ένα αξιοθαύμαστο έργο.

Ο χάρτης "Cypri facies Hodierna" που βρίσκεται στον πρώτο τόμο του έργου –ενώ ένας αντίστοιχος για την αρχαιότητα ("Cypri facies Antiqua") στον δεύτερο–, στηρίζεται σε αυτόν του V. M. Coronelli (βλ. 55). Τα στοιχεία και τα τοπωνύμια έχουν παρθεί από τον R. Pococke. Ορίζονται οι 11 μεσαιωνικές επαρχίες του νησιού, ενώ για πρώτη φορά χρησιμοποιείται ειδική σήμανση (δύο κύκλοι) για τις αρχαίες πόλεις.

Ο θυρεός των Λουζινιάν όπως διαμορφώθηκε μετά το 1393 διακοσμεί τον χάρτη: ο σταυρός συμβολίζει την Ιερουσαλήμ, το όρθιο εστεμμένο λιοντάρι τον οίκο των Λουζινιάν, ενώ τα άλλα δύο λιοντάρια την Κύπρο και τη Μικρή Αρμενία. Πλαισιώνεται από δάφνινο στεφάνι, που στηρίζεται στο ξίφος του Πέτρου Α΄ ντε Λουζινιάν (1359-1369) με το ρητό "Pour Loyauté Maintenir" σε ελυσσομένη ταινία.

Johann Paul Reinhard, professor of archaeology, rhetoric and poetry in the University of Erlangen, made an attempt at a compiled, documented and critical written registration of the history of Cyprus from antiquity up to his times. It is a truly admirable work.

The "Cypri facies Hodierna" map comes at the end of volume I of his work, whereas a corresponding map on antiquity ("Cypri facies Antiqua") comes at the end of volume II. The prototype for the former was that of V. M. Coronelli (see 55) and the information and place-names were gleaned from R. Pococke. He defines the 11 medieval districts of the island and introduces a specific indication (two circles) for ancient cities.

He decorates the map with the coat of arms of the Royal House of the Lusignans as established after 1393: the cross is the symbol of Jerusalem; the lion rampant is the symbol of the House of the Lusignans, while two other lions are symbols of Cyprus and Lesser Armenia. The coat of arms, encircled by a laurel wreath on the sword of Peter I de Lusignan (1359-1369), bears the motto "Pour Loyauté Maintenir" on an undulating band.

STYL. E194 fig. 183, Z. 1894.

45. MERCATOR, GERARD – HONDIUS, JOOCUS

"Cyprus Ins., Stalimini I., Chios Insul., Mitilene Ins., Negroponte In., Cerigo Insul., Rhodus Ins.", *Atlas sive Cosmographicae Meditationes de Fabrica Mundi et Fabricati Figura*, Amsterdam, 1606.

Χαλκογραφία (copper engraving), 335 x 493 mm.

Ο Gerard Mercator (1512-1594) υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους κοσμογράφους της Αναγέννησης. Το 1585 άρχισε την εκπόνηση του έργου του *Atlas sive Cosmographicae Meditationes...* που καθιέρωσε τον όρο "άτλας" όπως τον εννοούμε σήμερα, παραπέμποντας στον μυθικό Άτλαντα. Μετά τον θάνατό του, ο γιος του Rumold εξέδωσε το μνημειώδες έργο του πατέρα του το 1595.

Ο Mercator δεν σχεδίασε ποτέ χάρτη της Κύπρου. Αυτός που του αποδίδεται είναι έργο του Jodocus Hondius. Ο Hondius αγόρασε τις χάλκινες πλάκες του Mercator, και το 1606 εξέδωσε τον *Gerardi Mercatoris Atlas*, προσθέτοντας 37 δικούς του χάρτες. Μεταξύ αυτών ήταν και ο χάρτης της Κύπρου, στον οποίο συμπεριέλαβε σε ξεχωριστά πλαίσια τη Σαλαμίνα, τη Χίο, τη Μυτιλήνη, την Εύβοια ("Negroponte"), τα Κύθηρα ("Cirego") και τη Ρόδο. Ο

Hondius βασίζει τον χάρτη του στον δεύτερο χάρτη του Ortelius (1573) (βλ. 41), αλλά υιοθετεί λανθασμένο προσανατολισμό, πιθανόν επηρεασμένος από τις πολεμαϊκές συντεταγμένες.

Μετά τον θάνατο του Hondius (1612), η χήρα του συνέχισε τη επιχείρηση επανεκδίδοντας έως το 1619 αρκετές φορές τον χάρτη. Το 1623 ανέλαβε τον εκδοτικό οίκο ο γιος του Henricus Hondius, και εξέδωσε τη γερμανική μετάφραση του έργου μαζί με τον γυναικάδελφό του Joannes Janssonius.

Gerard Mercator (1512-1594) was one of the most significant cosmographers of the Renaissance. In 1585 he started working on his *Atlas sive Cosmographicae Meditationes...*, which established the term 'atlas' as we mean it today, with reference to the mythological Atlas. His monumental work was posthumously published by his son Rumold in 1595. Mercator never made a map of Cyprus. The map that is usually attributed to him is the work of Jodocus Hondius. Hondius bought Mercator's copperplates and in 1606 published the *Gerardi Mercatoris Atlas*, adding to it 37 maps of his own. Among these last is a map of Cyprus, in which he included in separate small frames the islands of Salamis, Chios, Mytilene, Euboea ("Negroponte"), Kythera ("Cirego") and Rhodes. Hondius based his map on the second type of Ortelius' map of Cyprus (1573) (see 41) but he adopted the wrong orientation, probably influenced by Ptolemaeus' co-ordinates.

After Hondius' death (1612), his widow continued the business and republished the map many times up to 1619. In 1623 his son, Henricus Hondius, took over the publishing house and, together with his brother-in-law Joannes Janssonius, published the German edition of this work.

STYL. E98 fig. 101, Z. 1451.

Κατά την Αναγέννηση, ήταν αδιανόητο να έχει ο χάρτης "άδειες" περιοχές που να απεικονίζουν μόνο θάλασσα. Έτσι οι χαράκτες, επηρεασμένοι και από τις περιγραφές του Solinius, ανέλαβαν μόνοι τους να διάκοσμήσουν τις θάλασσες με τέρατα, γοργόνες και άλλα τρομερά όντα.

During the Renaissance, it was inconceivable to draw maps with large empty areas of sea. So engravers, quite influenced by Solinius, took it upon themselves to decorate the seas with monsters, mermaids and other fearsome creatures.

90. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΣΠΥΡΟΣ

«Κύπρος. Το Κυπριακόν Ζήτημα εμφανίζεται περίπλοκον και όμως είναι απλούν [...]»,
Αθήνα, Ασπιώτη Έλκα, Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως, 1965.

[Vasiliou, Spyros, «The Cyprus issue seems very complex and yet it is very simple [...]»,
Athens, Aspioti Elka, Ministry of State, 1965.]

Χρωμολιθογραφία (chromolithography), 410 x 530 mm.

«Η Κύπρος απέκτησε τελικά την ανεξαρτησία της το 1960, αλλά η νεοσύστατη δημοκρατία δεν γλίτωσε τον σπαραγμό και την εισβολή, που φαίνεται να 'ναι η μοίρα του νησιού μέσα στους αιώνες», Helen Wallis OBE.

“Independence for Cyprus was eventually won in 1960, but it did not spare the new republic invasion and conflict, which seem to have been the island’s destiny throughout the ages”, Helen Wallis OBE.

ISLE DE CYPRE

4

3

SWEET LAND OF CYPRUS

THE EUROPEAN CARTOGRAPHY
OF CYPRUS (15th - 19th century)

FROM THE
SYLVIA IOANNOU
COLLECTION

4 Sedes
la
hospitatorū

13

12

ATHENS 2003

14

